

PATERNITATEA LUI DUMNEZEU ȘI DARUL FILIAȚIEI ADOPTIVE BAPTISMALE - *πνεῦμα υἰοθεσία, spiritum adoptionis filiorum (Romani 8, 15)*

Abstract

Articolul tratează despre tema paternității lui Dumnezeu, așa cum este reflectată în Noul Testament, precum și în relație cu procesul înfierii baptismale. Ca o consecință a primirii *formei*, frumuseții Fiului înomenit, sau a *hristomorfizării*, Dumnezeu Tatăl ne recunoaște la Botez, ca fii și fiice - *υἰοθεσία* baptismală. Acest nou statut al omului este cel mai important dar primit prin Sfânta Taină a Botezului, având o semnificație crucială pentru viața noastră duhovnicească. Articolul se referă și la răspunsul smerit al omului la iubirea jertfelnică a lui Dumnezeu, exprimată prin martiriu, prin adoptarea copiilor abandonati sau prin paternitatea/maternitatea duhovnicească.

Cuvinte cheie:

paternitate, Botez, primirea *formei* lui Hristos (*hristomorfizare*), *syngeneia*, înfiere baptismală- *υἰοθεσία*, martiriu, adopție

„Numai un Dumnezeu, Care este Tată și Fiu, explică toată paternitatea și filiația pământească”, spune Sfântul Dionisie Areopagitul, dezvoltând o afirmație a Sfântului Pavel (cf. Ef. 3, 14)¹.

„Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 8, 16). Pe temeiul acestui text revelat, părintele Stăniloae afirmă că Sfânta Treime „este o iubire fără de început și urmărește o extindere a iubirii”². Dumnezeu Sfânta Treime, „structura supreme iubiri”³, creează din iubire, cu iubire și pentru iubire. Creația este consecința revărsării iubirii intratrinitare de la Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt.

În contribuția de față se va trata mai puțin despre iubirea intratrinitară, care este apofatică, și mai mult despre reflectarea acestei iubiri în procesul filiației adoptive baptismale, precum și despre răspunsul smerit al omului la iubirea jertfelnică a lui Dumnezeu, exprimat prin moarte martirică și prin înfierea de copii abandonati.

I. Paternitatea lui Dumnezeu și filiația adoptivă a omului - temeuri scripturistice

a. Paternitatea lui Dumnezeu

Dumnezeu a fost perceput ca Tată de-a lungul întregii istorii a creștinismului. Mântuitorul ne-a învățat rugăciunea „Tatăl nostru”. În Predica de pe Munte, cuvântul *Tată* apare de șaisprezece ori, primul articol al Crezului apostolic Îl numește pe Dumnezeu Tată, iar tradiția și spiritualitatea cuprind referințe despre paternitatea lui Dumnezeu și despre filiația adoptivă a omului, care în loc să fie limitată, ca în Vechiul Testament, la poporul evreu sau, ca în teologia

¹ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, EIBMBOR, București, 2003, p. 294.

² Idem, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, EIBMBOR, București, 1993, p. 7.

³ Înainte de a introduce cu acest titlu un subcapitol din *Dogmatica* sa, părintele Stăniloae a scris un articol în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, p. 333-355, intitulat: „Sfânta Treime, structura supremei iubiri”.

creștină, la cei renăscuți prin Botez, sau la cei aleși, sfera de cuprindere era extinsă la toți oamenii. Într-adevăr, ontologia omului este iconică, omul fiind “*eikon Eikonos*”, creat după chipul Chipului Tatălui⁴. Prin urmare nu doar unii, ci toți oamenii sunt fii ai lui Dumnezeu în mod virtual, iar în mod actual, prin darul asumat al înfierii baptismale.

În Sfânta Scriptură există trei sensuri în care Dumnezeu este numit Tată:

a) Într-un fel special este numit Tatăl lui Iisus Hristos, relația Sa cu Tatăl fiind unică, având aceeași ființă cu El din eternitate. Nimeni nu este fiu al lui Dumnezeu în sensul în care este Iisus Hristos - *Monogenes, Unigenitus*. El este *Fiul* și Dumnezeu este *Tatăl* Său, așa cum nu mai este Tatăl altcuiva. Când le vorbește ucenicilor, Domnul Hristos Îl numește pe Dumnezeu „*Tatăl vostru*”, iar când vorbește despre Dumnezeu Îl numește „*Tatăl Meu*”, dar niciodată nu-L numește pe Dumnezeu împreună cu ucenicii, „*Tatăl nostru*”⁵. Iisus Hristos are “*slava Unuia-Născut din Tatăl – doxan hos monogenous para Patros*”(In. 1,14) și Îl face cunoscut pe Tatăl, „*Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, El L-a făcut cunoscut - monogenes theos ho on eis ton kolpon tou patros, ekeinos exegesato*” (în originalul grecesc: Dumnezeu Unul-Născut - *monogenes theos*). Acest adevăr este exprimat și liturgic: “*Unule Născut Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu...*”. Din iubire, Tatăl Îl dăruiește lumii pe Unul-Născut Fiul Său „*ton hyion ton monogene edoken*” (Ioan 3, 16), iar lipsa răspunsului la iubirea lui Dumnezeu, prin necredința în Fiul Cel Unul-Născut, are consecințe foarte grave (cf. Ioan 3, 18)

b) Dumnezeu este numit Tatăl celor renăscuți și înfiați prin Botez, al celor mântuiți, care se disting astfel de ceilalți oameni. În acest sens, Mântuitorul Îl numește pe Dumnezeu Tatăl celor ce Îl urmează, iar Sfântul Apostol Pavel le spunea romanilor: „*n-ați primit un duh al robiei ca din nou să vă temeți, ci Duhul înfierii L-ați primit, prin care strigăm: Avva! Părinte!*” (Romani 8, 15).

c) Dumnezeu este numit Tatăl oamenilor în general, omul fiind creat după chipul lui Dumnezeu. El iubește mai presus decât cel mai iubitor tată, chiar și atunci când cei iubiți nu-I răspund cu dragoste filială. Nu toți oamenii sunt fiii lui Dumnezeu, în aceeași măsură în care Dumnezeu este Tatăl tuturor oamenilor, deoarece nu ajung la asemănarea cu El prin iubire și ascultare.

În Evanghelia după Ioan, cuvântul „*Tatăl*” este mai frecvent decât expresia sinonimă „*Tatăl Meu*”, „*Căci Tatăl Îl iubește pe Fiul (...)*”(In. 5, 20) (cf. Mt. 11, 27; 24, 36; 28, 32; Mc. 13, 32; Lc. 10, 22, singurele locuri din sinoptici). Dar sunt câteva locuri în care cuvântul „*Tatăl*” nu este folosit cu referire clară la Fiul. Cea mai cunoscută referință este Ioan 4, 21-23: „*(...) se vor închina Tatălui în duh și în adevăr că astfel sunt închinătorii pe care Tatăl îi caută*”. Se pune întrebarea dacă Dumnezeu este desemnat aici a fi Tatăl universal, sau doar, în mod special, al celor care I se închină? Contextul nu clarifică problema. Oricum, nicăieri în textele evanghelice cuvântul „*Tatăl*” nu poate fi mai bine înțeles ca având o referință universală.

În Ioan 14, 8, când Sfântul Apostol Filip cere: „*Doamne arată-ni-L nouă pe Tatăl*”, Domnul îi răspunde: „*Cel ce M-a văzut pe Mine L-a văzut pe Tatăl*” (v. 9). Prin urmare, „*Tatăl*” la care se referă Filip este Același cu Cel numit de Mântuitorul: „*Tatăl Meu*”⁶.

Există și pasaje în care Dumnezeu este numit în mod direct Tatăl altora, nu doar al lui Iisus Hristos. În Predica de pe Munte (Mt. 5, 6, 7), Mântuitorul Îl numește pe Dumnezeu de șaisprezece ori Tată al celor cărora I se adresează. Nu se poate spune, în mod peremptoriu, că Domnul Iisus Hristos afirmă aici universalitatea absolută a paternității lui Dumnezeu. Ni se spune

⁴ Adevăr exprimat foarte limpede de P. Nellas, în *Omul, animal îndumnezit*, Deisis, 1999.

⁵ Charles M. Mead, “*The Fatherhood of God*”, în: *The American Journal of Theology*, Vol. 1, No. 3. (Jul., 1897), p. 579, căruia îi datorăm identificarea textelor biblice și anumite comentarii din această secțiune

⁶ *Ibidem*, p. 586.

că predica era adresată ucenicilor (Mt. 5, 1). Chiar dacă erau prezente și “mulțimile” care erau “uimite de învățăturile Lui” (Mt. 7, 28), nu înseamnă explicit că predica le-a fost adresată și lor, cu atât mai mult cu cât nu este evident că paternitatea universală a lui Dumnezeu era un concept familiar pentru evrei. Cel mai probabil, Dumnezeu era văzut ca Tată al evreilor, al poporului ales, dar nicăieri nu este numit Tată al tuturor oamenilor. Mai pot fi analizate textele: Mt. 10, 20; 13, 43; 18, 14 și 23, 9. În legătură cu primele trei, se spune clar că au fost adresate ucenicilor, dar cel de al patrulea “mulțimilor și ucenicilor” (23, 1). Este singurul loc de acest fel din prima Evanghelie. Dar, oricum, nu se adresează fariseilor și cărturarilor. Doar fariseii se credeau fii ai lui Dumnezeu, cărturarii și păcătoșii erau excluși. Mântuitorul îi exclude pe cărturari și pe farisei, deoarece se credeau perfecți, și-i avertizează că păcătoșii care se pocăiesc vor avea acces în Împărăția Sa. În Marcu 11, 25, Mântuitorul Se adresează ucenicilor, asemenea și în: Lc. 6, 36; 11, 2, 13; 12, 30, 32. În Evanghelia a IV-a există un singur loc în care apare expresia „Tatăl vostru” (In. 20, 17). Prin urmare, nu găsim o aserțiune clară privind universalitatea paternității lui Dumnezeu.

Aceeași concluzie s-ar putea desprinde și din analizarea celorlalte cărți ale Noului Testament⁷. În general, atunci când Dumnezeu este numit *Tată*, se face referire fie la Hristos, fie la ucenicii Săi. În binecuvântarea adresată de Sfântul Apostol Pavel : „*Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru*” (Rm. 1, 7), referirea se face la cel ce scrie și la persoanele cărora le este adresată epistola. Sunt câteva locuri scripturistice în care Dumnezeu este numit *Tată* în mod nedefinit. În Efeseni 2, 18, Sfântul Apostol Pavel scrie : „*Că prin El și unii și alții într-un singur Duh avem calea deschisă spre Tatăl*”, referirea fiind la creștinii proveniți dintre neamuri și dintre iudei, nu la toți oamenii. Aceeași situație, dacă analizăm I Cor. 8, 6; Efes. 5, 20; 6, 23; Col. 1, 1-3; 3, 17; I Tes. 1, 1; II Tim. 1, 2 ; Tit 1, 4 ; Iacob 3, 9; I Pt. 1, 2, 17; I In. 1, 2 , 3 ; 2, 1, 13, 15, 16, 22, 23, 24; 3, 1; Iuda 1. Edificator este textul din I In. 3, 1: „*Vedeți ce fel de iubire ne-a dăruit nouă Tatăl, ca noi să ne numim fii ai lui Dumnezeu; și suntem!*”.

Atenție specială necesită textul din Efeseni 4, 6: „*Un singur Dumnezeu și Tată al tuturor*”, deoarece pare a fi aproape de afirmarea paternității universale a lui Dumnezeu. Dar aici Sfântul Apostol Pavel vorbește despre trupul lui Hristos, Biserica, cea care are un singur Domn, o singură credință, un singur Botez, un singur Dumnezeu și Tată al tuturor. În aceeași epistolă citim: „*Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din care orice neam [tot neamul] în cer și pe pământ își trage numele*” (Efes. 3, 14-15). În primul rând, aici este un joc de cuvinte între *pater* – tată și *patria, paternitas* – descendență dintr-un strămoș (tată) comun, comunitate, familie, trib, castă, națiune, rasă⁸, iar prin cuvântul *pasa* – orice, toată, se face referire la universalitate⁹. Chiar dacă s-ar putea presupune că afirmația se limitează la familiile de credincioși, totuși avem aici cea mai clară afirmație a paternității universale a lui Dumnezeu. Mai mult, în Efeseni 3, 6 citim : „*(...) păgânii sunt împreună-moștenitori și mădulare ale aceluiași trup și împreună părtași ai făgăduinței întru Hristos Iisus*”. Se înțelege că nu este exclusă renașterea și adopția prin Botez, când omul devine propriu-zis fiu și moștenitor al Împărăției lui Dumnezeu, nu doar generic ca până atunci.

În concluzie, cu excepția afirmației din Ioan 4, 21, 23, Mântuitorul nu susține nicăieri universalitatea paternității lui Dumnezeu, nu pentru că nu ar fi de fapt, ci pentru că discuția apare într-un context etic. Adresându-Se fariseilor, Mântuitorul nu-L numește pe Dumnezeu Tatăl lor, mai mult, în Ioan 8, 42, 44 le spune: „*Dacă Dumnezeu ar fi Tatăl vostru, M-ați iubi pe Mine,*

⁷ *Ibidem*, p. 588.

⁸ *Noul Testament*, 1995, nota explicativă nr. 4.

⁹ C.M. Mead, *op.cit.*, p. 589.

fiindcă Eu de la Dumnezeu am ieșit și am venit. (...) Voi sunteți din tatăl vostru diavolul și poftele tatălui vostru vreți să le faceți. El de la început a fost ucigător de oameni și nu a rămas întru adevăr, pentru că adevăr nu este întru el. Când el grăiește minciuna, dintr-ale lui grăiește, fiindcă el minciunos este și tatăl minciunii". Este evident caracterul etic al acestor afirmații. „Ucigătorul de oameni” nu poate fi tatăl oamenilor care-i fac voia, decât într-un sens etic. Dacă Dumnezeu este Tată iubitor- Pilda fiului risipitor (cf. Lc. 15) ne vorbește atât de clar și de impresionant despre acest adevăr – și-și împlinește la superlativ toate cele ce decurg din această calitate, omul, în general, nu-și realizează vocația filiației adoptive. Poate de aceea găsim atât de puține indicii scripturistice despre universalitatea paternității divine, iar cele care evidențiază filiația adoptivă a omului o restrâng la cei „născuți din nou” (cf. In. 3, 3) și care își iubesc vrăjmașii (cf. Mt. 5, 45).

b. Πνεῦμα υἰοθεσία, spiritum adoptionis filiorum (Rm. 8, 15) - filiația adoptivă baptismală a omului

O primă referință nou-testamentară la tema în analiză este Matei 5, 9: „*Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*”. Cu siguranță, nu se afirmă aici universalitatea calității oamenilor de fii ai lui Dumnezeu. Și în continuarea Predicii de pe Munte, această filiație are un pronunțat caracter etic: „*Jubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, ca să fiți-geneste [deveniți] fiii Tatălui vostru Celui din ceruri*” (Mt. 5, 44-45; cf. Lc. 6, 35). Cuvintele sunt adresate ucenicilor care numai prin asemănarea cu Dumnezeu se vor putea numi fii ai lui Dumnezeu. Mântuitorul face distincție clară între „*fiii împărăției*” și „*fiii celui-rău*” (cf. Mt. 13, 38), iar „*fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii*” (cf. Lc. 20, 36) vor putea ajunge doar cei „*ce se vor învrednici să dobândească veacul acela și învierea din morți*” (Lc. 20, 35)¹⁰.

Tot o aplicare restrictivă a calității de fii ai lui Dumnezeu este și în textul în care ni se spune despre Caiafa că a zis, „*nu de la sine*” (cf. In. 11, 51), ci fiind arhiereu în anul când a fost răstignit Mântuitorul, a profețit că Iisus avea să moară pentru tot neamul și pentru ca să adune „*întru una pe fii lui Dumnezeu cei împrăștiați*” (cf. In. 11, 52). Din prologul Evangheliei a IV-a aflăm că filiația se inaugurează prin credință, prin disponibilitatea de a-L primi pe Hristos, Logos-ul întrupat în istorie: „*Dar celor câți L-au primit, care cred întru numele Lui, le-a dat putere să devină fii ai lui Dumnezeu*”. În Luca 3, 38, la sfârșitul genealogiei ascendente, referința la Adam ca fiind fiul lui Dumnezeu, este făcută doar pentru a completa șirul. Adam, neavând un tată pământesc, întrucât a fost creat de Dumnezeu.

Caracterul pneumatic al filiației adoptive este explicit în Romani 8, 14-16: „*Fiindcă toți câți sunt mânați [călăuziți] de Duhul lui Dumnezeu, aceia sunt fii ai lui Dumnezeu – hyioi Theou. Pentru că n-ați primit un duh al robiei ca din nou să vă temeți, ci Duhul înfierii – Πνεῦμα υἰοθεσία, Spiritum adoptionis filiorum - L-ați primit, prin care strigăm: Ava!Părinte! Însuși Duhul mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu – tekna Theou*”. Se poate considera că distincția clară între filiația generică a tuturor oamenilor și cea a creștinilor apare în versetul următor: „*Iar dacă suntem fii - tekna, suntem și moștenitori – kleronomoi, heredes – moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori – synkleronomoi, coheredes cu Hristos, dacă într-adevăr pătimim împreună – sympaschomen, compatimur, cu El pentru ca împreună cu El să ne și slăvim – syndoxasthomen, conglorificemur*”. Prin urmare, filiația adoptivă se dăruiește omului la Botez și trebuie asumată cu toate riscurile inerente. Suntem fii dacă pătimim cu Hristos mai înainte de a ne bucura cu El în slava Împărăției Sale.

¹⁰ *Ibidem.*

Din aceeași epistolă aflăm că înfierea este mai întâi pentru israeliți: „(...) *ale căroră sunt înfierea și slava și legămintele și darea Legii și închinarea și făgăduințele*” (Rm. 9, 4), ei fiind cei dintâi chemați, dar întâietatea lor este doar o chestiune cronologică, deoarece: „(...) *nu toți cei din Israel sunt Israel, nici pentru că sunt urmașii lui Avraam sunt toți fii, ci numai cei din Isaac - a zis - se vor numi urmașii tăi. Aceasta înseamnă: nu copiii trupului sunt copii ai lui Dumnezeu, urmași sunt socotiți copiii făgăduinței; căci ai făgăduinței este cuvântul acesta: la vremea aceasta voi veni și Sara va avea un fiu*” (Rm. 9, 6-9; cf. Facere 17, 21); cf. Gal. 4, 28: „*Iar noi, fraților, potrivit lui Isaac suntem fii ai făgăduinței*”. Accentul cade pe iubire, asumare, făgăduință, comuniune permanentă. „(...) *pe noi, cei pe care ne-a chemat, nu numai dintre iudei, ci și dintre păgâni, așa cum și zice la Osea: Chema-voi popor al Meu pe cel care nu era poporul Meu și iubită pe cea care nu era iubită. Și va fi că-n chiar locul unde li s-a zis: Nu voi sunteți poporul Meu!, acolo ei se vor chema fii ai Dumnezeuului celui viu. Iar Isaia strigă cu privire la Israel: Chiar dacă numărul fiilor lui Israel ar fi ca nisipul mării, doar rămășița se va mântui*” (Rm. 9, 24-27).

În II Corinteni 6, 17-18, Sfântul Apostol Pavel citează din Vechiul Testament: „*De aceea ieșiți din mijlocul lor și osebiți-vă, zice Domnul, și de nimic necurat să nu vă atingeți și Eu vă voi primi pe voi. Și vă voi fi vouă Tată și voi Îmi veți fi Mie fii și fiice, zice Domnul Atotțiitorul*”, iar în Galateni 3, 26-28, subliniază criteriul credinței pentru dobândirea calității de fii ai lui Dumnezeu, precum și egalitatea celor renăscuți din apă și din Duh: „*Fiindcă toți suntem fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus. Căci câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască; pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus*”. Și în Galateni 4, 4-7 statutul de fiu al lui Dumnezeu se aplică doar creștinilor: „*Dar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-I răscumpere, ca să dobândim înfierea. Și pentru că sunteți fii, Dumnezeu L-a trimis în inimile voastre pe Duhul Fiului Său care strigă: Avva, Părinte! În felul acesta nu mai ești rob, ci fiu; iar dacă ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos*” (cf. Efes. 5, 1; Filip. 2, 15; Evr. 2, 10, 13, 14 și 12, 5-8).

O analiză mai detaliată ar necesita textul din Faptele Apostolilor 17, 28, 29 unde Sfântul Apostol Pavel afirmă înrudirea omului cu Dumnezeu. Dacă la Platon înrudirea omului cu Divinitatea se fundamentează pe legătura sufletului cu Ideile, în Sfânta Scriptură accentul cade pe omul ca *eikon tou Theou*. În Septuaginta se întâlnesc cuvintele *syngenia* și *syngenes*¹¹, dar mai mult în sensul de relații, rude,¹² asemenea în Noul Testament¹³, cu excepția Faptelor Apostolilor 17, 29 unde Sfântul Apostol Pavel îl citează pe anticul Aratus din Cilicia (sec. III î.Hr.), *Phenomenes*, 5: „Că neam al lui suntem și noi - *Tou gar kai genos esmen*”; în contextul poemului, pronumele demonstrativ relativ masculin *tou* se referă la Zeus, care este invocat din primul vers: „*Ek Dios archomestha*”. În scrierile pauline, termenul *syngenes* apare doar în Epistola către Romani, înțelesul fiind clar în 9, 3: „*de dragul fraților mei cei de un neam cu mine după trup – hyper ton adelphon mou ton syngenon mou kata sarka*”.

Syngeneia creștină are alte fundamente, se distinge clar de înrudirea din platonism și din stoicism, unde se presupune conaturalitatea. În creștinism vorbim despre înfiere, posibilă datorită

¹¹ Gerhard Kittel, *Theological Dictionary of New Testament*, translator and editor Geoffrey W. Bromiley, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1969, vol. VII, p. 737-738. A se vedea excelenta carte a lui Edouard des Places, S.J., *Syngeneia. La parente de l'homme avec Dieu d'Homere a la patristique*, Paris, 1964

¹² „Idea unei relații de rudenie între om și Dumnezeu este străină Vechiului Testament și iudaismului târziu”, Gerhard Kittel, *op.cit.*, p.740.

¹³ *Ibidem*.

întrupării Fiului lui Dumnezeu și despre îndumnezeire prin care se întâlnesc dragostea lui Dumnezeu și dragostea omului .

c. Syngeneia în Duhul Sfânt și în Adevăr

Dacă Sfinții evangheliști Matei și Luca ne prezintă genealogia¹⁴ după trup a Domnului nostru Iisus Hristos, spunându-ne cum S-a născut din om, din Fecioară, Cel ce Se născuse din Tatăl „*mai înainte de toți vecii*”, Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan ne spune cum se poate naște omul de la Dumnezeu. Este atât de impresionant a se gândi cât de delicat lucrează Dumnezeu cu omul; nu e nimic forțat, uluitor, artificial în această lucrare. Mai întâi omul, Fecioara, primește să nască pe Dumnezeu după trup, pentru ca apoi Dumnezeu să-l nască pe om din apă și din Duh; mai întâi omul, Iosif, Îl adoptă¹⁵ pe Fiul lui Dumnezeu făcut Om, pentru ca apoi omul sfințit prin Botez să fie înfiat de Dumnezeu; mai întâi El vine la noi în modul cel mai delicat și mai gingaș imaginabil, ca prunc nevinovat într-o iesle din Betleem, pentru ca noi să putem cât mai firesc să ne apropiem de El și primindu-l, să fim primiți noi înșine de Dumnezeu. „(...) *celor câți L-au primit (pe Hristos), care cred în Numele Lui, le-a dat putere – exousian ca să se facă fii ai lui Dumnezeu – tekna Theou genesthai, care nu din sânge, nici din dorință trupească, nici din dorință bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut – ek Theou egennethesan*” (In. 1, 12-13).

Taina acestei nașteri din Dumnezeu o dezvăluie Mântuitorul Însuși lui Nicodim¹⁶: „*Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva de Sus, nu va putea să vadă Împărăția lui Dumnezeu*” (In. 3, 3). Întrucât Nicodim a fost contrariat de o astfel de afirmație, Mântuitorul îi explică: „*De nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu*” (In. 3, 5). Nașterea „*de la (sau: din) Dumnezeu*” din prologul Evangheliei a IV-a (1, 13) este numită în capitolul al III-lea, naștere „*de Sus*” (v. 3 și 7), naștere „*din apă și din Duh*” (v. 5) sau naștere „*din Duh(ul)*” (v. 6 și 8). În această lucrare minunată, Dumnezeu este Cel care naște și noi suntem cei care ne naștem¹⁷. Sfântul Apostol Iacob ne spune că: „*Părintele luminilor... după voia Sa ne-a născut prin cuvântul adevărului, ca să fim începătură fapturilor Lui*” (1, 17-18). Sfinții Apostoli Petru și Pavel se referă, de asemenea, la această naștere dumnezeiască¹⁸: „*Bindecuvântat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos Care, după mare mila Sa, prin Învierea lui Iisus din morți, ne-a născut – anagennesan din nou, spre nădejde vie (...)*” (I Pt. 1, 3); „*Fiind născuți a doua oară – anagegennemenoi nu din sămânță stricăcioasă, ci din nesticăcioasă, prin cuvântul lui Dumnezeu cel viu și care rămâne în veac*” (I Pt. 1, 23) și „*(...) ne-a mântuit, nu din faptele cele întru îndreptare, săvârșite de noi, ci după a lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua – dia loutrou palingenesias și prin înnoirea Duhului Sfânt*” (Tit 3, 5).

Nașterea din nou, nașterea de la Dumnezeu are loc prin baia Botezului. Mântuitorul nu S-a botezat pentru a Se curăța El, ci pentru a sfinți apele, pentru a uni puterea vivificatoare a Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, cu apa. Prin Sfânta Taină a Botezului, din apa consacrată prin venirea – *parousia* Duhului Sfânt, omul se naște din nou, ca o minunată faptură purtând pecetea darurilor duhovnicești. De aceea, slăvindu-L pe Dumnezeu Creatorul și anticipând ceea ce se va petrece cu cel ce vine spre luminare, preotul se minunează și zice: „*Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile Tale, nici un cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale!*”.

¹⁴ Mt. 1 și Lc. 3.

¹⁵ A se vedea: Yigal Levin, “Jesus, ‘Son of God’ and ‘Son of David’: The ‘Adoption’ of Jesus into the Davidic Line”, în *JSNT* 28.4 (2006) 415-442 <http://JSNT.sagepub.com>.

¹⁶ Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Predici exegetice la Duminicile de peste an*, Teofania, Sibiu, 2001, p. 8.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

Înrudirea – *syngeneia* omului cu Dumnezeu nu este o metaforă, ci o realitate profundă ce se datorează Înrupării Fiului lui Dumnezeu, Arhetipul omului. El S-a făcut frate cu noi, iar noi devenim frați cu El prin Botez, prin urmare, Tatăl Său devine și Tatăl nostru – singura rugăciune pe care ne-a învățat-o Însuși Domnul este adresată Tatălui, iar Maica Sa devine și Maica noastră.

Botezul Domnului are profunde semnificații pentru Botezul nostru. După cum s-a subliniat deja, prin intrarea Sa în Iordan, Fiul lui Dumnezeu înomenit unește în mod deplin puterile vivificatoare ale Duhului Sfânt cu apa, făcând posibil Botezul „*din apă și din Duh*”. Prin consacrare, apa baptismală face posibilă nașterea din nou, nașterea de sus, de fapt omul se naște din nou, este re-creat, devină făptură nouă. Săvârșitorul se roagă: „*Tu Stăpâne a toate arată apa aceasta, apă de izbăvire, apă de sfințire, curățire trupului și sufletului, dezlegare legăturilor, iertare păcatelor, luminare sufletului, baie de-a doua naștere, înnoirea duhului, har de înfiere* (s.n), *îmbrăcăminte de nesticăciune, izvor de viață*”¹⁹. Îmbrăcăminte de nesticăciune, haina de lumină a lui Hristos, pe care ne-o conferă Duhul Sfânt, are ca urmare firească înfierea, dobândirii intimității cu Tatăl, Cel care spune la Botezul fiecărui om: „*Acesta este fiul Meu cel iubit*” (cf. Mt. 3, 17). Prin prezența Duhului Sfânt asupra lui Iisus la Iordan este reliefată și consubstanțialitatea treimică. Este important de subliniat că Sfântul Marcu, dar și Sfântul Matei și Sfântul Luca notează că prezența Duhului este evidentă la ieșirea lui Iisus din apă, deci nu în timpul botezului de la Sfântul Ioan, deoarece Iisus nu a primit atunci Duhul Sfânt.

După întreita afundare omul cere: „*Dă-mi mie haină luminosă, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină!*”, apoi are loc Mirungerea, numită și Cincizecimea personală, și numai după aceea se cântă: „*Câți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și îmbrăcat*”, deoarece Duhul Sfânt este Cel care ne hristomorfizează. Părintele Stăniloae subliniază faptul că „toate expresiile Sfântului Apostol Pavel despre moartea, învierea, prefacerea omului, sădirea și îmbrăcarea lui în Hristos, ca evenimente etic-ontologice sunt amintite în rânduiala Botezului (...). Prin această participare la Hristos cel răstignit și înviat, cei botezați iau chipul [*forma*] lui Hristos, sau devin împreună purtători ai chipului [*forme*] lui Hristos - *symmorphoi*. Chipul [*forma*] lor cel [cea] nou[ă] e chipul [*forma*] lui Hristos imprimat[ă] în ei și prin aceasta în Biserică”²⁰.

Într-adevăr, textul slujbei Tainei Sfântului Botez face distincție clară între chip-*eikon* și formă-*morphe* (și verbul derivat). În rugăciunea pe care preotul o rostește în taină, înainte de sfințirea apei, el se roagă Preasfintei Treimi (ecfonisul este „(...) *preasfânt numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*” - omul fiind „*imago Trinitatis*”) rostind cuvintele: „Și fă să ia chip [*formă*] Hristosul Tău în acesta ce se va naște din nou...”²¹ (textul original este : “*Kai morphoson sou ton Christon, en to mellonti anagennasthai...*”)²². Omul nu ia chipul lui Hristos la Botez, deoarece este prin creație după chipul Chipului Tatălui, ci atunci i se restaurază chipul și primește forma, frumusețea, splendoarea lui Hristos, asemănarea reală cu El, haina Sa de lumină, pe care însă nu o păstrează imaculată, ci trebuie să o curețe prin Pocăință și Euharistie.

Omul se cufundă în apa Botezului ca o „materie fără înfățișare și fără formă” - *hyle aneidōs kai amorphos* și iese „purtând formă” frumoasă a lui Hristos²³. „Suntem modelați și imprimați și viața noastră amorfă și nedefinită primește o formă și o definire”²⁴.

¹⁹ Aghiasmatar, 1992, p. 34.

²⁰ Pr. Prof. D. Stăniloae, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”, în *Ortodoxia*, nr. 4, 1970, p. 508.

²¹ *Molitfelnic*, 1985, p. 32.

²² *Mikron Euchologion e Agiasmatarion*, Ekdosis, Apostolikes Diakonias tes Ekklesias tes Ellados, en Athenais, 1962, p. 71.

²³ P. Nellas, *Omul, animal îndumnezeit, op. cit.*, p. 86-87.

²⁴ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, PG 150, Lib. II, 525A, 537D, la P. Nellas, *op. cit.*, p. 87.

„Prin Botez, Mirungere, Euharistie și restul vieții spirituale ne încorporăm în Hristos, primim existența creștină, adică hristocentrică și hristomorfa, precum și forma și viața corespunzătoare”, în acest mod, „Tatăl găsește pe fețele noastre însăși forma - morphen - formam Fiului” Său și „recunoaște în noi mădularele Celui Unul Născut al Său”²⁵. „Natura omului ia forma, cu alte cuvinte constituția și funcțiile naturii umane îndumnezeite a lui Hristos”²⁶.

Înfierea, esența Botezului, este un fapt real deoarece la Botez, Hristos Domnul se sălășluiește tainic într-un noi și, prin urmare, ne conferă chiar frumusețea Sa, însăși haina Sa de lumină, de aceea putem spune că actul înfierii este firesc, din moment ce devenim ca Fiul cel Unul Născut. Ieșit din baia Botezului, neofitul poate să-I ceară lui Dumnezeu: „Dă-mi mie haină luminoasă, Cel Ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină”, întrucât, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel: „(...) v-ați dezbrăcat de omul cel vechi laolaltă cu faptele lui, și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care spre cunoaștere se reînnoiește după chipul - kat'eikona, secundum imaginem - Celui Ce l-a zidit.” (Col. 3, 10) (aici „chipul” este echivalentul lui „eikon” deoarece se referă la crearea omului). Știm că Adam nu era gol înainte de păcat, ci avea un veșmânt de slavă, cu atât mai mult cel ce trăiește „viața în Hristos”: „Trupul omenesc al lui Hristos strălucește de frumusețea spirituală a purității, bunătații și înțelepciunii nesfârșite a lui Dumnezeu, care restabilește și înalță minunata spiritualitate umană. Iar această strălucire se răspândește din Hristos și peste sufletele și trupurile celor uniți cu El, formând Biserica (s.n.)”²⁷. În acest sens Sfântul Grigorie de Nyssa scrie atât de frumos și de clar: „Acela [Mirele- Hristos] Și-a făcut Biserica trup și, prin adăugirea celor ce se mântuiesc, o zidește pe ea în iubire, până ce vom ajunge toți la bărbatul desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos (cf. Ef. 4, 13). Dacă, așadar, Biserica e trupul - soma lui Hristos, iar Cap - kephale al trupului e Hristos, Care formează - morphon fața Bisericii - tes Ekklesias to prosopon cu propria Sa înfățișare - to idio karakteri, prietenilor Mirelui, privind la aceasta, le-a fost răpită inima - ekardiothesan, pentru că văd în ea mai limpede pe Cel nevăzut”²⁸.

Dacă forma dumnezeiască se referă la „veșmântul” lui Hristos, cel botezat îl primește și el, nu în sensul unei autonomii umane sau într-unul panteist. Hristos Se sălășluiește în cel botezat, și implicit îi dă forma Sa, la strălucire ajunge pe măsură ce împlinește poruncile, oricum procesul conformării noastre Trupului Lui Hristos celui îndumnezeit, plin de energiile dumnezeiești necreate, nu are sfârșit, nici aici, nici în Împărăția Sa.

Syngeneia primită prin Botez se desăvârșește prin Sfânta Taină a Euharistiei. Sfântul Atanasie cel Mare, apelând la un raționament simplu, ne spune că putem să-L primim pe Duhul Sfânt, care nu S-a întrupat, deoarece El este de o ființă cu Fiul care S-a întrupat, a devenit și Om adevărat: „prin sângele Său, care este de felul nostru – homogenous, noi putem primi Duhul Sfânt care nu este de același fel cu noi – to me homogenes hemin Pneuma”²⁹. Ideea este exprimată și în alte contexte: „Căci prin înrudirea Lui cu noi după trup – dia ten pros to soma autou syngeneian, am devenit și noi temple ale lui Dumnezeu și ne-am făcut fii ai lui Dumnezeu, așa încât se aduce închinare Domnului și în noi, și cei ce ne privesc, vestesc – cum zice Apostolul (cf. I Cor. 14, 25) – că «Dumnezeu este cu adevărat în aceștia». E ceea ce spune și Ioan în Evanghelie: «Iar celor câți L-

²⁵ *Ibidem*, Lib. IV, 600B, la P. Nellas, *op. cit.*, p. 85.

²⁶ P. Nellas, *op. cit.*, p. 87; pentru detalii despre conceptul de hristomorfizare a se vedea secțiunea „Forma Bisericii” din lucrarea n., *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, Ed.Paralela 45, 2002, p.177-240

²⁷ Pr. Prof. D. Stăniloae, „Transparența Bisericii...”, *op. cit.*, p. 514.

²⁸ *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*, PSB 29, p. 229.

²⁹ *Lexicon Athanasianum*, Berlin, 1952, la E. Des Places, *op. cit.*, p. 193.

au primit pe El, le-a dat lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu» (In. 1, 12). Iar în epistolă scrie: «Întru aceasta cunoaștem că rămâne întru noi, din Duhul Lui, din Care ne-a dat nouă»³⁰; „(...) toți am fost eliberați pentru înrudirea trupului (etimologic, *cărnii*, n.n.) – *kata ten syngeneian tes sarkos*”³¹.

Duhul Sfânt, Sfințitorul, Cel care consacră apa Botezului, mirul și cinstitele daruri, ni-L face prezent pe Hristos în intimitatea ființei noastre, prin Sfintele Taine ale Botezului, Mirungerii și Euharistiei. Potrivit Sfântului Apostol Pavel, Hristos trăiește în creștini: „*Hristos este Cel Ce trăiește în mine*” (Gal. 2, 20); „...*Hristos este în voi*” (Rm. 8, 10; II Cor. 13, 5); „*Hristos Cel dintru voi...*” (Col. 1, 27); „*Hristos, totul întru toți*” (Col. 3, 11). El se sălășluiește în inimile lor: „*Hristos să Se sălășluiască prin credință în inimile voastre*” (Efes. 3, 17).

În concluzie, *syngeneia* cu Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt, prin care înțelegem înfierea și comuniunea tot mai accentuată cu Sfânta Treime, se realizează prin Sfintele Taine, în ambianța ecclesială și are un caracter epectasic, „*din slavă în slavă*” (cf. II Cor. 3, 18).

II. Actualizarea harului înfierii baptismal

Sfântul Simeon Noul Teolog a accentuat cel mai bine importanța actualizării harului baptismal. În contexte diferite le spune celor cărora le-a adresat scrierile sale, dar și nouă tuturor, să nu se mulțumească cu faptul că au fost botezați în pruncie și îi îndeamnă să stăruie pentru a primi „darul lacrimilor”, care devine “botezul lacrimilor”. Acest “al doilea botez” reînnoiește harul primit prin Sfânta Taină a Botezului, face vie din nou în fiecare om care dorește o viață în Hristos, starea inițială *sine macula*, pierdută prin păcatele de tot felul, care fac inoperant harul baptismal. Dumnezeu este sfânt prin ființa Sa, de aceea nu poate avea tangență cu păcătosul cât timp nu intervine *metanoia*. “Al doilea botez”, cel al lacrimilor, înseamnă reactualizarea darurilor primite prin Sfânta Taină a Botezului, naștere din nou- *anagennesis*, înfiere- *hyiothesia*, frați ai lui Hristos, consacrare prin prezența Duhului Sfânt, primirea veșmântului dumnezeiesc, adică a lui Hristos Însuși. Datorită importanței sale, tema aceasta i-a preocupat, începând cu Părinții pustiei, aproape pe toți Sfinții Părinți³².

Când vorbește despre “Botezul în Duhul Sfânt”- *To Baptisma en to Pneumati Haghio*, Sfântul Simeon se referă în primul rând la harul înnoitor al Botezului sacramental. Nu este vorba, prin urmare, de două botezuri, ci de unul singur, care ar fi însă nedeplin dacă s-ar săvârși fără prezența simțită a Duhului Sfânt. Aceeași lucrare a Duhului Sfânt face din botezul cu apă o sfântă taină, care la rândul său face posibilă reînnoirea treptată a “chipului”. Referindu-se la cuvintele: “...*cei ce nu din sânge, nici din voie trupească, nici din vrere bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut*” (In.1,13), Sfântul Simeon ne spune: “Naștere numește aici schimbarea duhovnicească- *pneumatiken alloiosin* care se lucrează și se vede în botezul Duhului Sfânt, precum Însuși Domnul Cel nemincinos spune: «*Ioan a botezat cu apă, dar voi veți fi botezați în Duhul Sfânt*»

³⁰ *Trei cuvinte contra arienilor*, I, 43, PG, 26, 100c 15, trad. ro. Pr. Prof. D. Stăniloae în *PSB* 15, p. 207, 208.

³¹ *Ibidem*, II, 69, *trad. cit.*, p. 308. În nota explicativă, părintele Stăniloae scrie: „Desprins fiind patimile din trupul asumat de Cuvântul, ne-am putut elibera și noi de ele, datorită înrudirii comunicante (συγγένεια) după trup, sau a unității de natură între trupul Lui și al nostru”.

³² Sfântul Atanasie cel Mare a folosit pentru prima dată sintagma “darul (harisma) lacrimilor-*harisma tou dakryon-*, *De virg.*17, *PG* 28,272C ; a se vedea apoi Sfântul Grigorie Teologul, *Or.*39,17, *PG* 36, 356 A; Sfântul Grigorie de Nisa, *De Baptismo*, *PG* 46,417B, ș.a.

(F.Ap.1,5; 11,16). Așadar cei botezați în Acesta ca într-o lumină se fac lumină și cunosc pe Cel Care i-a născut; căci Îl și văd”³³.

“Botezul în Duhul Sfânt”, adică experiența deplină a harului baptismal, pune în lumina indisolubila legătură între *orthopraxia* (sau chiar *theopraxia*) și *theognosia*. Dumnezeu Se face cunoscut în măsura și pe măsură ce Hristos aflat tainic în om de la Botez, devine tot mai simțit datorită lucrării sinergice a hristificării sau hristomorfizării, lucrare ce aparține Sfântului Duh și omului.

a. Moartea martirică , ca deplină asumare și actualizare, prin iubire și ascultare, a calității de fiu adoptiv al lui Dumnezeu

Împreună cu toate discuțiile referitoare la Botez în general și la recunoașterea reciprocă a acestuia în special, trebuie să se accentueze re-trăirea experienței baptismale, atunci când moartea martirică este iminentă. Într-un excelent studiu³⁴, la care vom face referire în continuare, profesorul Gordon Lathrop afirmă de la început că unul dintre înțeleșurile Botezului creștin și a formei comune a practicării sale în întreaga lume, poate fi descoperit în locuri surprinzătoare. De exemplu într-o referință indirectă dintr-un text istoric clasic al Bisericii, care nu este despre Botez, dar care reflectă indirect practica baptismală sau folosește descrieri baptismale. Uneori surpriza unei asemenea descoperiri și caracterul contextului său pot dezvălui cu claritate importanța majoră a modelului de baza al Botezului³⁵.

Astfel, în prima jumătate a secolului al II-lea, Sfântul Ignatie, episcop al Antiohiei, pe drumul spre proces și martiriu, a scris o impresionantă epistolă creștinilor din Roma, orașul unde urma să moară. A scris nu despre Botez, ci despre moartea sa iminentă:

„Stăpânitorul veacului acestuia”³⁶ vrea să mă răpească și să strice gândurile mele despre Dumnezeu. Nimeni, dar, dintre cei de față să nu-l ajute! Mai bine fiți cu mine, adică cu Dumnezeu! Să nu căutați să vorbiți despre Iisus Hristos, dar să doriți lumea. (...) Dorința *-eros* mea a fost răstignită și nu mai este în mine nici un foc, care să iubească materia - *pyr philoulon*, ci «apă vie»³⁷, care grăiește în mine și-mi spune dinlăuntru: «Vino la Tatăl!». Nu mă desfățez de hrana cea stricăcioasă, nici de plăcerile vieții acesteia. Vreau pâinea lui Dumnezeu, care este trupul lui Iisus Hristos, Cel din sămânța lui David³⁸, iar băutura vreau sângele Lui, care este dragoste - *agape* nesticăcioasă”³⁹.

Prin acest text impresionant își anunță Sfântul Ignatie martiriul ce îl așteaptă și pe care îl dorește. „Apa vie” care grăiește semnifică consacrarea prin prezența Duhului Sfânt, Cel care ni-L face prezent pe Hristos, Logos-ul, Cuvântul lui Dumnezeu. „Apa vie este Duhul lui Dumnezeu revărsat înlăuntru său (In. 4,14; 7,37-39; 19,34). Duhul Sfânt ne hristomorfizează, ne așează în intimitatea lui Hristos, Cel care îi spune sfântului: „Vino la Tatăl!”. Este deosebit de impresionant cum harul baptismal este experiat din nou în mod plener. Botezul nu a fost un act formal, ci este

³³ *Dicursuri etice*, X,441-448, SC,129, trad. ro. diac. Ioan I.Ică jr.: Sfântul Simeon Noul Teolog, *Dicursuri teologice și etice, Scrieri I*, Ed. Deisis, Sibiu, 1998, p.336

³⁴ Gordon Lathrop, “The Water that Speaks. The Ordo of Baptism and its Ecumenical Implications”, în: *Becoming a Christian. The Ecumenical Implications of Our Common Baptism*, Faith and Order Paper no.184, WCC Publications, Geneva, 1999, pp. 13-29

³⁵ Ibid.,p.13

³⁶ In.14,30

³⁷ In.4,10;7,38

³⁸ In., 7,42; Rm.1,3

³⁹ *Epistola către Romani*, 7, Textul grecesc în : Kirsopp Lake, *The Apostolic Fathers*, Vol. 1, Cambridge, Harvard UP, 1959, p.234.t.r. în: *Scrierile Părinților apostolici*, trad. Pr.D.Fecioru, PSB 1, EIBMBOR, 1979, p.174,175

un proces continuu de sesizare a prezenței nemijlocite a Sfintei Treimi. Sfântul Ignatie se referă la elementele centrale ale comunității creștine: cuvântul Domnului, apa nașterii din nou în trupul lui Hristos, agapa euharistică. Bineînțeles că aceste cuvinte – apa, vorbire, pâine, carne, băutură, sânge, dragoste – au înțelesuri multiple, ce includ înțelesuri religioase multiple. Dar aici, în scrierea sa adresată altei biserici, o adunare ce se remarcă prin exact aceste elemente folosite împreună, principalele lor înțelesuri liturgice nu puteau fi departe de înțelesul urmărit de Sfântul Ignatie. El dorea să convingă Biserica din Roma că el, într-adevăr, alesese să bea paharul pe care și Hristos îl băuse, să fie botezat cu Botezul cu care Domnul său a fost botezat (cf. Mc. 10,38-39). Prin aceasta dorește să prevină eforturile acestei biserici de a-l salva. Într-adevăr, a zis despre el că, dacă este capabil să moară, mărturisind credința creștină, el va fi “cuvânt al Domnului” rostit pentru ca alții să audă, nu doar un alt “strigăt” pierdut în istoria plină de nevoi a lumii⁴⁰:

„La nimic nu-mi vor folosi desfătările lumii, nici împărățiile veacului acestuia. «Mai bine-mi este să mor»⁴¹ în Hristos Iisus decât să împărățesc marginile pământului. Pe Acela Îl caut, Care a murit pentru noi; pe Acela Îl vreau, Care a înviat pentru noi. Nașterea mea îmi este aproape. Iertați-mă fraților! Să nu mă împiedicați să trăiesc, nevoind ca eu să mor! Nu-l dați lumii pe cel care voiește să fie al lui Dumnezeu, nici nu-l amăgiți cu materia! Lăsați-mă să primesc lumina cea curată! Ajungând acolo, voi fi om deplin! Îngăduiți-mi să fiu următor al patimilor Dumnezeului meu!”⁴².

Se folosesc aici analogii baptismale pregnante: moartea sa va fi o naștere, o iluminare, o participare la pătimirile lui Hristos. Nu ar trebui să fie o surpriză faptul că Botezul și Euharistia puteau fi utilizate în Biserica veche ca *metafore* pentru mărturisirea prin suferință în fața lumii, și ca *surse* pentru astfel de fapte, pentru că aveau deja acest înțeles în Evanghelia după Sfântul Evangelist Marcu și s-a continuat astfel și în Biserica martirilor⁴³. Într-un timp al cruzimii și opresiunii, distanța dintre mâncarea pâinii Domnului în comunitate și a fi “măcinat ca grâu” în arenă, nu era mare⁴⁴.

Sfântul Ignatie este pe cale să devină martir, un proces pe care el îl vede ca reflectând faptul de a deveni creștin și totodată om deplin⁴⁵. Propovăduirea și convertirea, apa grăitoare, agapa: aceasta a fost probabil rânduiala - *ordo* prin care cineva devenea creștin în Antiohia⁴⁶. Această rânduială - *ordo* era disponibilă reamintirii, „iar și iar”, fiind co-extensivă întregii vieți mărturisitoare creștine autentice, nu repetând Botezul, ci ascultând “glasul” său și acționând conform chemării sale.

b. Adopția și paternitatea / maternitatea duhovnicească, ca replică smerită la darul dumnezeiesc al propriei înfieri baptismale

1. Exemple de adopție în Sfânta Scriptură⁴⁷

⁴⁰ Ibid., 2:1b: “Căci dacă veți tăcea în privința mea, eu sunt cuvânt al Domnului. Dar dacă veți dori trupul meu, voi fi din nou doar un strigăt.”, textul grecesc în Lake, *op. cit.*, p. 226-28

⁴¹ I Cor.9,15

⁴² Ibid., 6:16, 2b-3a, textul grecesc în : Lake, *op. cit.*, p.232-34. v.t.r. în *PSB* 1, *op.cit.*, p.176

⁴³ Ca exemplu avem și martiriul Sfântului Policarp

⁴⁴ Sfântul Ignatie, *op. cit.*, 4:1b:“Sunt grâu al lui Dumnezeu, și sunt măcinat de dinții fiarelor ca să pot fi aflat pâine pură a lui Hristos”; text grecesc în: Lake, *op. cit.*, p. 230.

⁴⁵ Sfântul Ignatie însuși își caracterizează martiriul ca “ a deveni creștin” într-adevar, a fi gasit creștin adevărat, nu a fi creștin doar cu numele; *Catre Romani* 3:2.

⁴⁶ G.Lanthrop, *op.cit.*,p.14

⁴⁷ *Encyclopedia Judaica*, Second Edition, vol. 1, p. 209-211: <http://gale.cengage.com/pdf/samples/sp659282.pdf>

Practica adoptării de copii este prezentă în Vechiul Testament. S-au identificat mai multe cazuri:

a) Din Geneză 15, 2-3 aflăm că Avraam, neavând copii, intenționează să îl desemneze pe Eliezer, slujitorul său, drept moștenitor. Întrucât în vechiul Orient Mijlociu, doar rudele, în mod obișnuit fiii, puteau moșteni, foarte probabil că Avraam l-a înfiat pe Eliezer. Acest pasaj este edificator pentru practica cuplurilor sterile din epocă, de a adopta un copil, câteodată un sclav, pentru a-i sluji în timpul vieții și ulterior, pentru a se ocupa de înmormântare și a le ține doliul. În schimb, cel adoptat devenea moștenitor. Dacă în familia respectivă survenea o naștere, copilul natural era moștenitorul principal, iar celălalt secundar.

b) În Geneză 16, 2 se arată că, fiind stearpă, Sara s-a hotărât să permită legătura dintre Agar, slujitoarea sa, și Avraam, soțul său. La fel va proceda și Rahela cu soțul său Iacob (30, 3). Ambele sperau ca astfel să aibă copii. Cuvintele „*vei dobândi copii*” trimit la intenția lor de a adopta copiii rezultați din respectiva legătură, iar cuvintele „*va naște pe genunchii mei*” (30, 3; cf. 50, 23) pot trimite la un fel de ceremonie de adopție. Mai puțin probabilă este varianta conform căreia Rahela a asistat la nașterea Bilhăi pentru a se tămădui de sterilitatea sa, practică întâlnită astăzi la unii arabi.

c) Se susține de către unii exegeți faptul că Iacob ar fi fost adoptat de Laban, care nu avea fii (Geneză 29, 31). Acesta l-a făcut moștenitor și i-a dat pe fiica sa de soție. Dar Biblia nu vorbește despre adopție, ci îl prezintă pe Iacob în calitate de angajat al lui Laban.

d) Cu puțin înainte de a muri, Iacob, amintind de promisiunea lui Dumnezeu de a-i da Canaanul, îi spune fiului său Iosif că cei doi fii ai săi, care i se născuseră în Egipt, vor fi ai lui, precum Ruben și Simeon. S-a făcut observația că este vorba de nepoți de la fiu și s-a făcut analogia cu *adoptio mortis causa*, adopția implicând de fapt moștenirea.

e) Geneza 50, 23: „*Și a văzut Iosif pe urmașii lui Efraim până la al treilea neam. De asemenea și copiii lui Machir, fiul lui Manase, s-au născut pe genunchii lui Iosif*”, expresia sugerează un ceremonial de adopție.

f) În Ieșire 2, 10 se atestă înfierea lui Moise de către fiica lui Faraon.

g) Sora născută „*afară din casă*” din Levitic 18, 9 poate însemna o soră adoptată, o soră provenită dintr-o legătură extra-conjugală, sau dintr-o altă căsătorie a mamei.

h) Judecători 11,1 sq.. Din moment ce Ieftae era fiul nelegitim al lui Galaad, se poate vorbi de recunoașterea lui, nu de adopție.

i) Rut 4, 16-17. Aparent aici ar fi vorba de înfierea lui Obed de către Noemina. Dar scopul căsătoriei lui Booz cu Rut a fost păstrarea numelui soțului ei decedat (v. 10). Adoptarea lui Obed de către Noemina ar fi afectat acest scop. Textul spune că Noemina i-a devenit doică, nu mamă. Cuvintele femeilor (v. 14) se referă la faptul că Noemina a devenit bunică.

j) Estera 2, 7. Mardoheu a adoptat pe Hadasa (Estera), verișoara sa orfană.

k) Neemia 7, 63. Din acest text se poate deduce adoptarea în cadrul familiei lui Barzilai.

l) I Paralipomena 2, 35-41. Întrucât robul Iarha s-a căsătorit cu fiica stăpânului său, cu siguranță a fost eliberat și cumva adoptat de stăpânul său, deoarece, altfel, descendenții săi nu ar fi putut să apară în genealogia iudaică.

m) S-ar putea considera a fi un fel de adopție postumă desemnarea primului fiu născut dintr-o căsătorie de levirat drept A fiul lui B (adică a celui decedat), păstrând astfel numele celui decedat (cf. Geneză 38, 8-9 ; Deut. 25, 6, Rut 4), și, probabil, moștenindu-i averea.

În concluzie, din pasajele biblice la care tocmai s-a făcut referire, se poate deduce că, din cele mai probabile cazuri de adopție, două (a și d) datează din perioada patriarhală, una (f) reflectă o practică egipteană iar cealaltă (j) practica evreilor persani în perioada exilică sau post-exilică. Sunt sărace sursele pentru atestarea practicii adopției în perioada pre-exilică. Conștiința

tribală a evreilor se pare că nu favoriza crearea unor familii artificiale, iar poligamia aproape că excludea necesitatea adopției. Pentru perioada post-exilică nu avem informații despre practicarea adopției.

1.1. Adopția ca metaforă

a) Dumnezeu și Israel

Relația dintre Dumnezeu și Israel este adesea asimilată cu cea dintre tată și fiu (cf. Ieșire 4, 22; Deut. 8, 5; 14, 1). Poate avea sensul filiației adoptive, de exemplu în Ieremia 3, 19: „*Eu Mi-am zis: Cum să te pun pe tine în numărul fiilor și să-ți dau țara cea plăcută, care este moștenirea cea mai frumoasă a mulțimii poporului? Dar iarăși Mi-am zis: Tu Mă vei numi Tată al tău și nu te vei mai depărta de Mine*”; Osea 11, 1, 3, 4: „*Când Israel era tânăr, Eu îl iubeam, și din Egipt am chemat pe fiul Meu (...) Și Eu învățam pe cei din Efraim să meargă în picioare și-i luam în brațe, dar ei n-au înțeles, cu toate că Eu îi îngrijeam ca pe copii, îi iubeam cu dragoste părintească, cu iubire fără margini*”.

b) Dumnezeu și regele

Ideea că regele este fiul lui Dumnezeu apare în surse de origine canaanită și din Orientul Apropiat. Pentru Israel, care a împrumutat instituția monarhiei de la vecini (I Regi 8), această idee nu putea fi acceptată în sensul literal, prin urmare referințele biblice la rege ca la fiul lui Dumnezeu, au sensul de filiație adoptivă. Ps. 2, 7-8: „*Domnul a zis către Mine: Fiul meu ești Tu, Eu astăzi te-am născut! Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta și stăpânirea Ta, marginile pământului*”. Chiar dacă este un psalm mesianic, are și o referință la David, expresia „*Eu astăzi te-am născut! Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta și stăpânirea Ta, marginile pământului*” exprimând ideea adopției ca o nouă naștere, precum și primirea moștenirii. I Paralipomena 28, 6: „*Și Mi-a zis: Solomon, fiul tău, va zidi locașul Meu și curțile Mele, pentru că Mi l-am ales pe el de fiu și Eu îi voi fi lui Tată. Și voi întări domnia lui pe veci, dacă va fi tare în împlinirea poruncilor Mele și a așezămintelor Mele, ca până astăzi*”. Idei similare găsim și în: II Regi 17, 7; Ps. 89, 27 sq.; I Paralipomena 22, 10; 28, 6.

1.2. Rânduiala la înfierea de copii

Molitifelnicul conține și o slujbă specială ce se săvârșește în biserică pentru părinții adoptivi și copil. Aceștia țin lumânări aprinse, ca la Botez. După binecuvântare, rugăciuni începătoare, psalm, troparul și condacul hramului bisericii, preotul rostește două rugăciuni de mare frumusețe. Se subliniază mai întâi înfierea primită prin înomenirea Fiului lui Dumnezeu, ca temei al adopției în curs, apoi se cere să fie întăriți în dragostea lor, să-și împlinească promisiunile pentru ca astfel să se învrednicească de Împărăția lui Dumnezeu:

„*Doamne, Dumnezeu nostru, Cel ce prin iubitul Tău Prunc, Domnul nostru Iisus Hristos, ne-ai numit pe noi fii ai lui Dumnezeu, cu primirea de fiu și cu darul atotputernicului și Sfântului Tău Duh, zicând: Eu voi fi Lui Tată, și Acela va fi Mie Fiu, Însuși, Iubitorule de oameni Împărate, caută din sfântul Tău locaș spre robii Tăi aceștia (N), și pe cei pe care firea i-a născut despărțiți unul de altul după trup, pe aceștia Însuși îi unește în tată și fiu prin Sfântul Tău Duh; întărește-i în dragostea Ta; leagă-i pe ei cu binecuvântarea Ta; înalță-i pe ei întru slava Ta; întărește-i pe ei în credința Ta, păzindu-i pururea ca să nu se lepede de cele ce au ieșit din gura lor, și fii mijlocitor fângăduinței lor ca dragostea pe care întru Tine au mărturisit-o să o păzească nestrictă și nemincinoasă, până la sfârșitul vieții lor, viețuind ei întru Tine, Cel ce ești singurul Dumnezeu viu și adevărat, și învrednicindu-se de moștenirea împărăției Tale (...)*”.

În cea de a doua rugăciune se face distincție între rudenția după trup, în Adam, și înrudirea după har datorată Domnului Iisus Hristos, și se cere ca cei implicați să-și păzească împreună supunerea cea fiască datorată lui Dumnezeu:

„Stăpâne, Doamne, Cel ce ești făcătorul a toată făptura, Care întru Adam cel dintâi ai rânduit rudenția firească după trup, iar întru Iisus Hristos, Fiul Tău cel iubit și Dumnezeul nostru, ne-ai arătat și pe noi a fi rudenția Ta după har, Ție, Celui ce știi toate, își pleacă aceștia capetele ca niște robi ai Tăi, cerând binecuvântarea care de la Tine vine, și prin legătura cea întru Tine se mărturisesc unul pe altul tată și fiu. Pentru aceasta, cu smerenie Te rugăm, pe Tine, Doamne, ajută lor să dobândească cele ce nădăjduiesc și să păzească starea cea cuviincioasă între ei și supunerea cea fiască față de Tine, viețuind după vrednicie (...)”⁴⁸.

Existența acestei rânduieli presupune faptul că Biserica a încurajat și a binecuvântat mereu adopțiile. Este superfluu să subliniem relevanța practică, socială a doctrinei despre înfierea baptismală și a corelativei practice a adopției. În România sunt astăzi peste 75.000 de copii în grija statului⁴⁹.

2. Paternitatea / maternitatea duhovnicească

Ca teme pentru paternitatea / maternitatea duhovnicească redem cuvintele Sfântului Apostol Pavel adresate galatenilor: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii până ce Hristos va lua chip- [formă] în voi” - *tekna mou, ous palin odino mehris ou morphothe Hristos en hymin* (Gal. 4, 19). Pentru ca să devină posibilă *viața în Hristos*, El trebuie să ia *formă* în om. Trebuie, într-un anumit sens, să Se întrupeze din nou în fiecare, idee curentă în mistica creștină⁵⁰. Această metaforă, care se bazează pe dezvoltarea copilului în pântecele mamei, sugerează faptul că Hristos trebuie să ajungă la o deplină dezvoltare, maturitate în cel credincios, datorită apartenenței la comunitatea eclesială. Acesta este un proces care nu se sfârșește niciodată, fiind atât dar cât și datorie, Dumnezeu revendicând darul oferit, realizându-se astfel relația Dăruitor – dar – cel ce primește darul, acesta din urmă, adică credinciosul, devenind la rândul lui dăruitor: „...toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăruim - *parasometha*”.

Părintele Profesor Vasile Mihoc identifică în versetul 19 din Galateni 4, al treilea aspect al metaforei maternității, după dragostea și grija pentru ei, și accentuarea faptului că nașterea se face în dureri⁵¹: „*formarea chipului lui Hristos în credincioși este un proces lent și continuu în care Apostolul are un rol de neînlocuit. Sfântul Pavel spune că el suferă „iarăși” durerile nașterii „până ce Hristos va lua formă în voi”.* Verbul *morphousthai* (forma pasivă de la *morphoo*) înseamnă „a fi modelat”, „a primi o *formă* determinată”. Expresia *mechris ou* din Galateni 4, 19b indică nu numai momentul împlinirii acestui proces de creștere duhovnicească, ci și durata sau continuitatea lui și de aceea putem traduce această expresie prin „*atâta timp cât*”⁵².

Se poate face o distincție între privilegiul și marea răspundere a paternității duhovnicești pe care o are ierarhia bisericească și chemarea și responsabilitatea paternității / maternității duhovnicești pe care o au monahii (nehirotoniți) și monahiile precum și nașii de Botez și Cununie.

De fapt, episcopul este chemat să aibă, pentru a se asemăna cu Dumnezeu, dragoste desăvârșită față de credincioșii din eparhia sa, paternă (autoritate, rigoare) și maternă (iubire

⁴⁸ *Molitfelnic*, EIBMBOR, București, 1998, p. 460-462.

⁴⁹ <http://www.copii.ro/content.aspx?id=55>

⁵⁰ G. Kittel, *op. cit.*, p. 753

⁵¹ Pr. Asist. Dr. Vasile Mihoc, *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni*, teză de doctorat, EIBMBOR, București, 1983, p. 169, 170.

⁵² *Ibidem*.

jertfelnică) în același timp. A nu se uita că episcopul poartă engolpionul cu Maica Domnului, semn evident al responsabilității de a naște din nou „din apă și din Duh” pe credincioși prin săvârșirea Sfintei Taine a Botezului. Prin delegație din partea episcopului și preotul săvârșește Sfânta Taină a Botezului, prin urmare împărtășește responsabilitatea episcopului.

În concluzie am putea afirma că Dumnezeu a creat lumea din iubire, cu iubire și pentru iubire, iar înfierea baptismală este premisa îndumnezeirii omului. Totodată, moartea martirică și adopția de copii constituie semne sigure ale depășirii biologicului, ale accentuării consangvinității noastre mistice prin Euharistie, ale iubirii necondiționate asemenea celei pe care Dumnezeu Unul în Treime o are pentru întreaga Sa făptură.

Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu